

EUROPEJSKA KARTA SPOŁECZNA sporządzona w Turynie dnia 18 października 1961 r. (Dz. U. z dnia 29 stycznia 1999 r.)

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej PREZYDENT RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ podaje do powszechnej wiadomości: W dniu 18 października 1961 r. w Turynie została sporządzona Europejska Karta Społeczna, zmieniona Protokołem zmieniającym Europejską Kartę Społeczną, sporządzonym w Turynie dnia 21 października 1991 r., w następującym brzmieniu:

EUROPEJSKA KARTA SPOŁECZNA

Preambuła Rządy sygnatariusze, członkowie Rady Europy,

zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków dla zagwarantowania i urzeczywistnienia ideałów i zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem oraz dla ułatwienia postępu gospodarczego i społecznego, w szczególności poprzez obronę i rozwijanie praw człowieka i podstawowych wolności;

zważywszy, że w Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, sporządzonej w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. i w Protokole do niej, podpisanym w Paryżu dnia 20 marca 1952 r., Państwa członkowskie Rady Europy zgodziły się zapewnić swej ludności prawa obywatelskie i polityczne oraz wolności w nich określone;

zważywszy, że korzystanie z praw społecznych powinno być zapewnione bez dyskryminacji ze względu na rasę, kolor, płeć, religię, poglądy polityczne, pochodzenie narodowe lub społeczne;

zdecydowane podjąć wspólnie wszelkie wysiłki dla podnoszenia poziomu życia i popierania dobrobytu społecznego, zarówno ludności miejskiej, jak i wiejskiej, za pomocą odpowiednich instytucji i działań,

uzgodniły co następuje:

CZĘŚĆ I

Umawiające się Strony przyjmują za cel swej polityki, która będzie realizowana za pomocą wszelkich odpowiednich środków, zarówno o charakterze krajowym, jak i międzynarodowym, stworzenie warunków, w których następujące prawa i zasady będą mogły być skutecznie realizowane:

1. Każdy będzie miał możliwość zarabiania na życie poprzez pracę swobodnie wybraną.
2. Wszyscy pracownicy mają prawo do odpowiednich warunków pracy.
3. Wszyscy pracownicy mają prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.
4. Wszyscy pracownicy mają prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia, wystarczającego dla zapewnienia im, jak i ich rodzinom, godziwego poziomu życia.
5. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do swobodnego zrzeszania się w organizacjach krajowych lub międzynarodowych, w celu ochrony ich interesów gospodarczych i społecznych.
6. Wszyscy pracownicy i pracodawcy mają prawo do rokowań zbiorowych.
7. Dzieci i młodociani mają prawo do szczególnej ochrony przed zagrożeniami fizycznymi i moralnymi, na które są narażeni.
8. Pracownicy, w razie macierzyństwa, oraz inne pracownicy, w uzasadnionych przypadkach, mają prawo do szczególnej ochrony w swej pracy.
9. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie poradnictwa zawodowego w celu uzyskania pomocy w wyborze zawodu odpowiadającego jego osobistym uzdolnieniom i zainteresowaniom.
10. Każdy ma prawo do odpowiednich ułatwień w zakresie szkolenia zawodowego.
11. Każdy ma prawo do korzystania z wszelkich środków umożliwiających mu osiągnięcie możliwie najlepszego stanu zdrowia.
12. Wszyscy pracownicy i osoby będące na ich utrzymaniu mają prawo do zabezpieczenia społecznego.
13. Każdy nie mający wystarczających zasobów ma prawo do pomocy społecznej i medycznej.
14. Każdy ma prawo do korzystania ze służb opieki społecznej.
15. Osoby niepełnosprawne mają prawo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, bez względu na przyczynę i rodzaj ich inwalidztwa.

16. Rodzina, jako podstawowa komórka społeczeństwa, ma prawo do odpowiedniej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju.
17. Matki i dzieci, niezależnie od stanu cywilnego i stosunków rodzinnych, mają prawo do odpowiedniej ochrony socjalnej i ekonomicznej.
18. Obywatele każdej z Umawiających się Stron mają prawo do prowadzenia wszelkiej działalności zarobkowej na terytorium innej Umawiającej się Strony, na zasadzie równości z obywatelami tej ostatniej, z zastrzeżeniem ograniczeń wynikających z ważnych powodów ekonomicznych lub społecznych.
19. Pracownicy migrujący, którzy są obywatelami Umawiającej się Strony, oraz ich rodziny mają prawo do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony.

CZĘŚĆ II

Umawiające się Strony uznają się, jak przewidziano w części III, za związane zobowiązaniami określonymi w następujących artykułach i ustępach.

Artykuł 1 Prawo do pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. przyjąć, jako jeden z ich zasadniczych celów i obowiązków, osiągnięcie i utrzymanie możliwie najwyższego i stabilnego poziomu zatrudnienia w celu osiągnięcia stanu pełnego zatrudnienia;
2. chronić skutecznie prawo pracownika do zarabiania na życie poprzez pracę swobodnie wybraną;
3. ustanowić lub utrzymywać bezpłatne służby zatrudnienia dla wszystkich pracowników;
4. zapewnić lub popierać odpowiednie poradnictwo zawodowe, szkolenie i readaptację zawodową.

Artykuł 2

Prawo do odpowiednich warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do odpowiednich warunków pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. określić rozsądny dzienny i tygodniowy czas pracy, stopniowo skracać tygodniowy czas pracy do takiego wymiaru, na jaki pozwala wzrost wydajności oraz inne związane z tym czynniki;
2. zapewnić płatne dni świąteczne;
3. zapewnić coroczny, co najmniej dwutygodniowy płatny urlop;
4. zapewnić pracownikom zatrudnionym przy określonych pracach, niebezpiecznych lub szkodliwych dla zdrowia, bądź skrócenie czasu pracy, bądź dodatkowe płatne urlopy;
5. zapewnić tygodniowy wypoczynek, który będzie, w miarę możliwości, zbiegał się z dniem uznanym za dzień wolny od pracy zgodnie z tradycją lub zwyczajem danego kraju lub regionu.

Artykuł 3

Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. wydać przepisy dotyczące bezpieczeństwa i higieny;
2. zapewnić środki kontroli stosowania tych przepisów;
3. konsultować się, gdy zachodzi potrzeba, z organizacjami pracodawców i pracowników w sprawach środków zmierzających do poprawy bezpieczeństwa i higieny pracy.

Artykuł 4

Prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do sprawiedliwego wynagrodzenia, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. uznać prawo pracowników do takiego wynagrodzenia, które zapewni im i ich rodzinom godziwy poziom życia;
2. uznać prawo pracowników do zwiększonej stawki wynagrodzenia za pracę w godzinach nadliczbowych, z zastrzeżeniem wyjątków w przypadkach szczególnych;

3. uznać prawo pracowników, mężczyzn i kobiet, do jednakowego wynagrodzenia za pracę jednakowej wartości;
4. uznać prawo wszystkich pracowników do rozsądnego okresu wypowiedzenia w razie zwolnienia z pracy;
5. zezwolić na dokonywanie potrąceń z wynagrodzeń tylko na warunkach i w zakresie przewidzianym w ustawodawstwie krajowym lub ustalonym w układach zbiorowych pracy lub w orzeczeniach arbitrażowych.

Wykonywanie tych praw powinno być zapewnione w drodze bądź swobodnie zawartych układów zbiorowych pracy, bądź w drodze prawnie określonych mechanizmów ustalania wynagrodzeń, bądź za pomocą innych środków, odpowiednich do warunków krajowych.

Artykuł 5 Prawo do organizowania się

W celu zapewnienia lub popierania swobody pracowników i pracodawców tworzenia lokalnych, krajowych lub międzynarodowych organizacji w celu ochrony ich interesów ekonomicznych i społecznych oraz wstępowania do tych organizacji, Umawiające się Strony zobowiązują się, że ustawodawstwo krajowe nie będzie naruszać ani też nie będzie stosowane w sposób, który naruszałby tę swobodę. Zakres, w jakim gwarancje przewidziane w niniejszym artykule będą miały zastosowanie do policji, zostanie określony przez ustawodawstwo krajowe. Zasada dotycząca stosowania tych gwarancji do członków sił zbrojnych i zakres, w jakim będą one miały zastosowanie do tej grupy osób, zostaną również określone przez ustawodawstwo krajowe.

Artykuł 6 Prawo do rokowań zbiorowych

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do rokowań zbiorowych, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. popierać wspólne konsultacje pomiędzy pracownikami a pracodawcami;
2. popierać, kiedykolwiek będzie to konieczne i właściwe, mechanizm dobrowolnych negocjacji między pracodawcami lub organizacjami pracodawców z jednej strony a organizacjami pracowników z drugiej strony, dla uregulowania, w drodze układów zbiorowych pracy, warunków zatrudnienia;
3. popierać ustanowienie i wykorzystywanie właściwych mechanizmów pojednawczych oraz dobrowolnego arbitrażu dla rozstrzygania sporów zbiorowych; oraz uznają:
4. prawo pracowników i pracodawców do zbiorowego działania w przypadku konfliktu interesów, włączając w to prawo do strajku, z zastrzeżeniem zobowiązań, jakie mogłyby wynikać z wcześniej zawartych układów zbiorowych pracy.

Artykuł 7 Prawo dzieci i młodocianych do ochrony

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa dzieci i młodocianych do ochrony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. ustalić, że wiek piętnastu lat będzie minimalnym wiekiem dopuszczenia do zatrudnienia, z zastrzeżeniem wyjątków wobec dzieci zatrudnionych przy określonych, lekkich pracach, nieszkodliwych dla ich zdrowia, moralności lub kształcenia;
2. ustalić wyższy minimalny wiek dopuszczenia do zatrudnienia w niektórych, określonych zawodach, uznanych za niebezpieczne lub szkodliwe dla zdrowia;
3. zabronić, by dzieci, które podlegają jeszcze obowiązkowemu nauczaniu, były zatrudniane przy pracach, które uniemożliwiałyby im pełne korzystanie z tego nauczania;
4. ograniczyć czas pracy pracowników mających mniej niż szesnaście lat tak, by odpowiadał potrzebom ich rozwoju, a szczególnie potrzebom ich szkolenia zawodowego;
5. uznać prawo pracowników młodocianych i praktykantów do sprawiedliwego wynagrodzenia lub do innych odpowiednich zasiłków;
6. przewidzieć, że czas poświęcany przez młodocianych na szkolenie zawodowe podczas zwykłego czasu pracy będzie, za zgodą pracodawcy, traktowany jako stanowiący część dnia pracy;
7. ustalić, że osoby zatrudnione, mające mniej niż osiemnaście lat, uprawnione będą do corocznego płatnego urlopu, nie krótszego niż trzy tygodnie;

8. zabronić zatrudniania osób mających mniej niż osiemnaście lat przy pracy nocnej, z wyjątkiem pewnych zawodów, określonych przez ustawodawstwo krajowe;
9. ustalić, że osoby mające mniej niż osiemnaście lat, wykonujące niektóre, określone przez ustawodawstwo krajowe zawody, będą podlegały regularnej kontroli lekarskiej;
10. zapewnić szczególną ochronę przed fizycznymi i moralnymi zagrożeniami, na które narażone są dzieci i młodociani, a szczególnie przed tymi, które bezpośrednio lub pośrednio wynikają z ich pracy.

Artykuł 8 Prawo pracownic do ochrony

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracownic do ochrony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić kobietom, przed i po urodzeniu dziecka, urlop w wymiarze całkowitym co najmniej dwunastu tygodni bądź poprzez płatny urlop, bądź poprzez odpowiednie świadczenia z ubezpieczenia społecznego lub z funduszy publicznych;
2. uznać za bezprawne wypowiedzenie przez pracodawcę pracy kobiecie w okresie jej nieobecności z powodu urlopu macierzyńskiego lub dokonanie wypowiedzenia w takim terminie, że okres wypowiedzenia wygaśnie w trakcie takiej nieobecności;
3. zapewnić matkom karmiącym swoje dzieci wystarczające przerwy w tym celu;
4. **a)** uregulować zatrudnianie kobiet przy pracy nocnej w przemyśle; **b)** zakazać zatrudniania kobiet w kopalniach pod ziemią oraz, jeżeli ma to miejsce, przy wszelkich innych pracach nieodpowiednich dla nich z powodu niebezpiecznego, niezdrowego lub uciążliwego charakteru.

Artykuł 9 Prawo do poradnictwa zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do poradnictwa zawodowego, Umawiające się Strony zobowiązują się zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby, służby, które będą udzielać pomocy wszystkim osobom, w tym osobom niepełnosprawnym, w rozwiązywaniu problemów dotyczących wyboru zawodu i awansu zawodowego, uwzględniając indywidualne predyspozycje oraz związek tych predyspozycji z możliwościami zatrudnienia; pomoc ta będzie dostępna bezpłatnie, zarówno dla młodzieży, w tym dla dzieci w wieku szkolnym, jak i dla dorosłych.

Artykuł 10 Prawo do szkolenia zawodowego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do szkolenia zawodowego, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby, szkolenie techniczne i zawodowe wszystkich osób, w tym osób niepełnosprawnych, w porozumieniu z organizacjami pracodawców i pracowników oraz umożliwić oparty jedynie na kryterium uzdolnień indywidualnych dostęp do wyższego nauczania technicznego i uniwersyteckiego;
2. zapewnić lub popierać system przysposobienia zawodowego oraz inne systemy szkolenia młodych chłopców i dziewcząt w różnych zawodach;
3. zapewnić lub popierać, w miarę potrzeby: **a)** odpowiednie i dostępne ułatwienia w celu szkolenia dorosłych pracowników; **b)** specjalne ułatwienia w celu przeszkolenia dorosłych pracowników, niezbędnego ze względu na postęp techniczny lub nowe tendencje na rynku pracy;
4. popierać pełne wykorzystywanie ułatwień zapewnianych poprzez odpowiednie środki, takie jak: **a)** obniżenie lub zniesienie wszelkich kosztów lub opłat; **b)** przyznanie, w uzasadnionych przypadkach, pomocy finansowej; **c)** włączenie do zwykłego czasu pracy czasu spędzanego na zawodowym szkoleniu uzupełniającym, podjętym w okresie zatrudnienia przez pracownika na życzenie jego pracodawcy; **d)** zapewnienie, poprzez odpowiedni nadzór, w porozumieniu z organizacjami pracodawców i pracowników, skutecznego systemu przysposobienia zawodowego i każdego innego systemu szkolenia młodych pracowników oraz, w sposób ogólny, odpowiedniej ochrony młodych pracowników.

Artykuł 11 Prawo do ochrony zdrowia

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do ochrony zdrowia, Umawiające się Strony zobowiązują się podjąć bądź bezpośrednio, bądź we współpracy z organizacjami publicznymi lub prywatnymi, stosowne środki zmierzające zwłaszcza do:

1. wyeliminowania, tak dalece jak to możliwe, przyczyn chorób;
2. zapewnienia ułatwień w zakresie poradnictwa oraz oświaty, dla poprawy stanu zdrowia i rozwijania indywidualnej odpowiedzialności w sprawach zdrowia;
3. zapobiegania, tak dalece, jak to możliwe, chorobom epidemicznym, endemicznym i innym.

Artykuł 12 Prawo do zabezpieczenia społecznego

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do zabezpieczenia społecznego, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. ustanowić lub utrzymywać system zabezpieczenia społecznego;
2. utrzymywać system zabezpieczenia społecznego na zadowalającym poziomie, równym co najmniej poziomowi niezbędnemu dla ratyfikowania Konwencji Międzynarodowej Organizacji Pracy (nr 102) dotyczącej minimalnych norm zabezpieczenia społecznego;
3. zabiegać o stopniowe podnoszenie poziomu systemu zabezpieczenia społecznego;
4. podjąć kroki, poprzez zawarcie odpowiednich porozumień dwustronnych i wielostronnych lub za pomocą innych środków, i z zastrzeżeniem warunków ustanowionych w takich porozumieniach, w celu zapewnienia: **a)** równego traktowania własnych obywateli i obywateli innych Umawiających się Stron, jeżeli chodzi o uprawnienia z tytułu zabezpieczenia społecznego, w tym zachowanie korzyści wynikających z ustawodawstwa dotyczącego zabezpieczenia społecznego, bez względu na zmiany miejsca pobytu na terytoriach Umawiających się Stron, które mogłyby podjąć osoby chronione; **b)** przyznawania, zachowania i przywracania uprawnień z tytułu zabezpieczenia społecznego za pomocą takich środków, jak zliczanie okresów ubezpieczenia lub zatrudnienia, wypełnionych zgodnie z ustawodawstwem każdej z Umawiających się Stron.

Artykuł 13 Prawo do pomocy społecznej i medycznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do pomocy społecznej i medycznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. zapewnić, by każdej osobie, która nie posiada dostatecznych zasobów i która nie jest zdolna do zapewnienia ich sobie z innych źródeł, szczególnie poprzez świadczenia z systemu zabezpieczenia społecznego, została przyznana odpowiednia pomoc oraz, w przypadku choroby, opieka konieczna ze względu na jej stan;
2. zapewnić, by osoby otrzymujące taką pomoc nie cierpiały z tego względu ograniczenia ich praw politycznych lub społecznych;
3. przewidzieć, by każdy mógł otrzymać od właściwych służb publicznych lub prywatnych taką poradę i osobistą pomoc, jaka może być konieczna dla zapobieżenia lub usunięcia stanu potrzeby, lub ulżenia sytuacji osobistej lub rodzinnej;
4. stosować postanowienia przewidziane w ustępach 1, 2 i 3 niniejszego artykułu na równi wobec swoich obywateli i wobec obywateli innych Umawiających się Stron, znajdujących się legalnie na ich terytoriach, zgodnie z zobowiązaniami wynikającymi dla Stron z Europejskiej konwencji o pomocy społecznej i medycznej, podpisanej w Paryżu dnia 11 grudnia 1953 r.

Artykuł 14 Prawo do korzystania ze służb opieki społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do korzystania ze służb opieki społecznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. popierać lub organizować służby posługujące się metodami właściwymi dla pracy socjalnej oraz które przyczyniają się do dobrobytu i rozwoju zarówno jednostek, jak i grup w społeczeństwie, oraz do ich adaptacji w środowisku społecznym;
2. zachęcać do uczestnictwa jednostek i organizacji dobroczynnych lub innych w ustanawianiu i utrzymywaniu takich służb.

Artykuł 15 Prawo osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego, rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. podjąć konieczne środki w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym ułatwień szkoleniowych, w tym, jeżeli to konieczne, utworzenie wyspecjalizowanych instytucji publicznych lub prywatnych;
2. podjąć odpowiednie środki w celu zatrudniania osób niepełnosprawnych, takie jak wyspecjalizowane służby pośrednictwa pracy, ułatwianie podejmowania pracy chronionej oraz środki dla zachęcania pracodawców do zatrudniania osób niepełnosprawnych.

Artykuł 16 Prawo rodziny do ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej

W celu zapewnienia warunków niezbędnych do pełnego rozwoju rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa, Umawiające się Strony zobowiązują się popierać ekonomiczną, prawną i społeczną ochronę życia rodzinnego, zwłaszcza poprzez takie środki, jak świadczenia społeczne i rodzinne, rozwiązania podatkowe, zachęcanie do budowania mieszkań dostosowanych do potrzeb rodzin, świadczenia dla młodych małżeństw oraz wszelkie inne stosowne środki.

Artykuł 17 Prawo matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa matek i dzieci do ochrony społecznej i ekonomicznej, Umawiające się Strony zobowiązują się podejmować wszelkie konieczne i odpowiednie środki w tym celu, włączając w to ustanowienie lub utrzymywanie odpowiednich instytucji lub służb.

Artykuł 18 Prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytoriach innych Umawiających się Stron

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa do prowadzenia działalności zarobkowej na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. stosować istniejące regulacje prawne w duchu liberalnym;
2. uprościć obowiązujące formalności oraz zmniejszyć lub znieść opłaty administracyjne i inne opłaty, nakładane na pracowników zagranicznych lub ich pracodawców;
3. liberalizować, indywidualnie lub zbiorowo, regulacje prawne dotyczące zatrudniania pracowników zagranicznych; oraz uznają:
4. prawo do opuszczenia kraju przez swych obywateli, pragnących wykonywać działalność zarobkową na terytoriach innych Umawiających się Stron.

Artykuł 19 Prawo pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy

W celu zapewnienia skutecznego wykonywania prawa pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i pomocy na terytorium każdej innej Umawiającej się Strony, Umawiające się Strony zobowiązują się:

1. utrzymywać lub zapewnić odpowiednie i bezpłatne służby zobowiązane do udzielania pomocy takim pracownikom, szczególnie do udzielania im dokładnych informacji oraz podejmowania wszelkich odpowiednich środków, tak dalece, jak zezwala na to ustawodawstwo krajowe, przeciwko mylącej propagandzie dotyczącej emigracji i imigracji;
2. przyjąć, w ramach własnej jurysdykcji, odpowiednie środki dla ułatwienia wyjazdu, podróży i przyjęcia takich pracowników i ich rodzin oraz zapewnić im, w ramach własnej jurysdykcji, odpowiednią opiekę sanitarną i medyczną oraz dobre warunki higieniczne w trakcie podróży;
3. popierać współpracę, kiedy to właściwe, między służbami socjalnymi, publicznymi i prywatnymi, krajów emigracji i imigracji;
4. zapewnić takim pracownikom, przebywającym legalnie na ich terytoriach, tak dalece jak reguluje to ustawodawstwo lub podlega kontroli władz administracyjnych, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli w zakresie następujących spraw: a) wynagradzania oraz innych warunków zatrudnienia i pracy; b) członkostwa w związkach zawodowych oraz korzystania z dobrodziejstw rokowań zbiorowych; c) zakwaterowania;
5. zapewnić takim pracownikom, przebywającym legalnie na ich terytoriach, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli, jeżeli chodzi o podatki, opłaty lub składki płatne z tytułu zatrudnienia;
6. ułatwić, w możliwym zakresie, połączenie rodziny pracownika migrującego, któremu zezwolono na osiedlenie się na danym terytorium;

7. zapewnić takim pracownikom, znajdującym się legalnie na ich terytoriach, traktowanie nie mniej korzystne niż własnych obywateli w zakresie postępowania sądowego, dotyczącego spraw powołanych w niniejszym artykule;
8. zapewnić, by tacy pracownicy, mieszkający legalnie na ich terytoriach, nie mogli być wydalenii, o ile nie zagrażają bezpieczeństwu państwa lub nie naruszają porządku publicznego lub dobrych obyczajów;
9. zezwolić, w granicach ustalonych przez ustawodawstwo, na przekazywanie takiej części zarobków i oszczędności pracowników migrujących, jakiej mogą oni sobie życzyć;
10. rozszerzyć ochronę i pomoc przewidzianą w niniejszym artykule na pracowników migrujących pracujących na własny rachunek, tak dalece, jak środki te mają wobec nich zastosowanie

CZĘŚĆ III

Artykuł 20 Zobowiązania

1. Każda z Umawiających się Stron zobowiązuje się: **a)** uznać część I niniejszej Karty za deklarację celów, do których osiągnięcia dążyć będzie przy pomocy wszelkich stosownych środków, zgodnie z postanowieniami ustępu wprowadzającego tę część; **b)** uznać się za związaną przez co najmniej pięć z siedmiu następujących artykułów części II Karty: artykuły 1, 5, 6, 12, 13, 16 i 19; **c)** w uzupełnieniu artykułów wybranych przez nią zgodnie z poprzednim punktem, uznać się za związaną taką liczbą artykułów lub numerowanych ustępów części II Karty, które wybierze, pod warunkiem, że ogólna liczba artykułów lub numerowanych ustępów, którymi się zwiąże, nie będzie mniejsza niż 10 artykułów lub 45 numerowanych ustępów.
2. Wybór artykułów lub ustępów, dokonany w myśl postanowień punktów b) i c) ustępu 1 niniejszego artykułu, będzie notyfikowany Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy przez zainteresowaną Umawiającą się Stronę w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.
3. Każda Umawiająca się Strona będzie mogła oświadczyć w późniejszym czasie, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego, że uważa się za związaną każdym innym artykułem lub numerowanym ustępem części II Karty, którego jeszcze nie przyjęła zgodnie z postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu. Takie późniejsze zobowiązania będą uważane za stanowiące integralną część ratyfikacji lub zatwierdzenia i będą miały taki sam skutek począwszy od trzydziestego dnia od daty notyfikacji.
4. Sekretarz Generalny powiadomi wszystkie Rządy sygnatariuszy oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowej Organizacji Pracy o każdej notyfikacji, jaką otrzyma stosownie do postanowień niniejszej części Karty.
5. Każda Umawiająca się Strona będzie utrzymywała właściwy w warunkach krajowych system inspekcji pracy.

CZĘŚĆ IV

Artykuł 21 Sprawozdania dotyczące przyjętych postanowień

Umawiające się Strony będą przedstawiały Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, w odstępach dwuletnich, sprawozdania w formie określonej przez Komitet Ministrów, dotyczące stosowania tych postanowień części II Karty, które przyjęły.

Artykuł 22

Sprawozdania dotyczące postanowień, które nie zostały przyjęte

Umawiające się Strony będą przedstawiały Sekretarzowi Generalnemu, w odpowiednich odstępach czasu i na wniosek Komitetu Ministrów, sprawozdania dotyczące postanowień części II niniejszej Karty, które nie zostały przyjęte w chwili jej ratyfikowania lub zatwierdzenia, lub w drodze późniejszej notyfikacji. Komitet Ministrów określać będzie, w regularnych odstępach czasu, w odniesieniu do których postanowień będą wymagane sprawozdania, oraz ustali formę takich sprawozdań.

Artykuł 23 Przekazywanie kopii

1. Każda z Umawiających się Stron przekazywać będzie kopie swych sprawozdań, o których mowa w artykułach 21 i 22, tym z jej krajowych organizacji, które są członkami międzynarodowych organizacji

pracodawców i pracowników zapraszanych, zgodnie z artykułem 27 ustęp 2, do udziału w posiedzeniach Podkomitetu Rządowego Komitetu Społecznego.

2. Umawiające się Strony będą przekazywały Sekretarzowi Generalnemu wszelkie uwagi do sprawozdań otrzymane od organizacji krajowych, jeżeli będą one sobie tego życzyć.

Artykuł 24Rozpatrywanie sprawozdań

Sprawozdania przedstawiane Sekretarzowi Generalnemu, zgodnie z artykułami 21 i 22, będą rozpatrywane przez Komitet Ekspertów, który będzie również dysponował wszelkimi uwagami przekazanymi Sekretarzowi Generalnemu zgodnie z ustępem 2 artykułu 23.

Artykuł 25Komitet Ekspertów

1. Komitet Ekspertów będzie składał się z nie więcej niż siedmiu członków mianowanych przez Komitet Ministrów z listy niezależnych ekspertów odznaczających się najwyższą prawością i uznaną kompetencją w międzynarodowych sprawach społecznych, którzy zostaną zgłoszeni przez Umawiające się Strony.
2. Członkowie Komitetu będą mianowani na sześć lat. Mogą oni być mianowani ponownie. Jednakże kadencja dwóch członków mianowanych po raz pierwszy upłynie po czterech latach.
3. Członkowie, których mandat upłynie po początkowym czteroletnim okresie, zostaną wybrani przez Komitet Ministrów w drodze losowania, natychmiast po dokonaniu pierwszego mianowania.
4. Członek Komitetu Ekspertów mianowany w miejsce członka, którego mandat jeszcze nie upłynął, będzie pełnił funkcję przez resztę kadencji swego poprzednika.

Artykuł 26Udział Międzynarodowej Organizacji Pracy

Międzynarodowa Organizacja Pracy zostanie zaproszona do wyznaczenia przedstawiciela do udziału, w charakterze doradcy, w obradach Komitetu Ekspertów.

Artykuł 27Podkomitet Rządowego Komitetu Społecznego

1. Sprawozdania Umawiających się Stron, jak i wnioski Komitetu Ekspertów, będą przedkładane do rozpatrzenia Podkomitetowi Rządowego Komitetu Społecznego Rady Europy.
2. Podkomitet będzie składał się z przedstawicieli Umawiających się Stron, po jednym z każdej. Nie więcej niż dwie międzynarodowe organizacje pracodawców i nie więcej niż dwie międzynarodowe organizacje pracowników zostaną zaproszone do wyznaczenia obserwatorów do brania udziału w jego posiedzeniach, w charakterze doradcy. Ponadto, Podkomitet będzie mógł zasięgać opinii nie więcej niż dwóch przedstawicieli międzynarodowych organizacji pozarządowych mających status doradczy przy Radzie Europy w sprawach, którymi organizacje te są szczególnie właściwe zajmować się, takich jak, na przykład, dobrobyt społeczny oraz ekonomiczna i społeczna ochrona rodziny.
3. Podkomitet przedstawi Komitetowi Ministrów sprawozdanie zawierające jego wnioski, dołączając do niego sprawozdanie Komitetu Ekspertów.

Artykuł 28 Zgromadzenie Doradcze

Sekretarz Generalny Rady Europy przekazuje Zgromadzeniu Doradczemu wnioski Komitetu Ekspertów. Zgromadzenie Doradcze przekazuje Komitetowi Ministrów uwagi do tych wniosków.

Artykuł 29 Komitet Ministrów

Większością dwóch trzecich głosów członków uprawnionych do zasiadania w Komitecie, Komitet Ministrów będzie mógł, na podstawie sprawozdania Podkomitetu oraz po konsultacji Zgromadzenia Doradczego, skierować wszelkie niezbędne zalecenia do każdej z Umawiających się Stron.

CZĘŚĆ V Artykuł 30

Uchylenia w przypadku wojny lub zagrożenia bezpieczeństwa publicznego

1. W przypadku wojny lub innego zagrożenia bezpieczeństwa publicznego, zagrażającego życiu narodu, każda Umawiająca się Strona może podjąć środki uchylające jej zobowiązania wynikające z niniejszej Karty, w zakresie ściśle odpowiadającym wymogom sytuacji i pod warunkiem, że takie środki nie będą sprzeczne z jej innymi zobowiązaniami wynikającymi z prawa międzynarodowego.
2. Każda Umawiająca się Strona, korzystająca z prawa uchylenia zobowiązań, w rozsądnym terminie poinformuje wyczerpująco Sekretarza Generalnego Rady Europy o środkach, które podjęła, oraz o powodach ich zastosowania. Musi ona również powiadomić Sekretarza Generalnego o terminie uchylenia tych środków oraz o dacie, od kiedy ponownie podjęte będzie wykonywanie w pełni przyjętych postanowień Karty.
3. Sekretarz Generalny poinformuje inne Umawiające się Strony i Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy o wszelkich notyfikacjach otrzymanych zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu.

Artykuł 31 Ograniczenia

1. Skuteczna realizacja praw i zasad ustanowionych w części I oraz skuteczne wykonywanie ich, tak jak przewidziano w części II, nie będą mogły być przedmiotem żadnych ograniczeń lub restrykcji nie wymienionych w częściach I i II, z wyjątkiem tych, które są określone przez prawo i które są niezbędne w społeczeństwie demokratycznym dla ochrony praw i wolności innych osób lub dla ochrony porządku publicznego, bezpieczeństwa narodowego, zdrowia publicznego lub dobrych obyczajów.
2. Ograniczenia dozwolone zgodnie z postanowieniami niniejszej Karty w stosunku do praw i zobowiązań w niej ustanowionych nie mogą być stosowane w jakimkolwiek innym celu niż ten, dla którego zostały przewidziane.

Artykuł 32 Stosunek pomiędzy Kartą a prawem wewnętrznym lub umowami międzynarodowymi

Postanowienia niniejszej Karty nie naruszają postanowień prawa wewnętrznego lub jakichkolwiek dwustronnych lub wielostronnych traktatów, konwencji lub porozumień już obowiązujących lub które wejdą w życie, zgodnie z którymi osoby chronione byłyby traktowane w sposób korzystniejszy.

Artykuł 33 Wykonywanie w drodze układów zbiorowych pracy

1. W Państwach członkowskich, w których postanowienia ustępów 1, 2, 3, 4 i 5 artykułu 2, ustępów 4, 6 i 7 artykułu 7, ustępów 1, 2, 3 i 4 artykułu 10 części II niniejszej Karty są zwykle przedmiotem układów zawieranych pomiędzy pracodawcami lub organizacjami pracodawców a organizacjami pracowników, lub zwykle wykonywane są w inny sposób niż poprzez przepisy prawa, Umawiające się Strony mogą podjąć zobowiązania wypływające z tych ustępów i zgodność z nimi będzie uważana za zachowaną, jeżeli ich postanowienia będą stosowane w drodze takich układów lub innych środków wobec znacznej większości zainteresowanych pracowników.
2. W Państwach członkowskich, w których postanowienia te są zwykle regulowane przez ustawodawstwo, Umawiające się Strony mogą podjąć odpowiednie zobowiązania i zgodność z nimi będzie uważana za zachowaną, jeżeli ich postanowienia będą stosowane w drodze ustaw wobec znacznej większości zainteresowanych pracowników.

Artykuł 34 Terytorialny zakres stosowania

1. Niniejsza Karta będzie stosowana na terytorium metropolitalnym każdej Umawiającej się Strony. Każdy sygnatariusz może w chwili podpisywania lub składania dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia określić, w drodze oświadczenia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy, terytorium, które będzie w tym celu uważane za terytorium metropolitalne.
2. Każda Umawiająca się Strona może w chwili ratyfikacji lub zatwierdzenia niniejszej Karty lub w jakiegokolwiek późniejszej chwili oświadczyć, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że Karta będzie obowiązywać, w całości lub części, na terytorium lub terytoriach niemetropolitalnych, określonych w wymienionym oświadczeniu, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna lub za które przejmuje odpowiedzialność międzynarodową. Strona wskaże w oświadczeniu artykuły lub ustępy części II Karty, które przyjmuje jako wiążące w odniesieniu do każdego z terytoriów wymienionych w oświadczeniu.
3. Karta będzie obowiązywać na terytorium lub terytoriach wymienionych w oświadczeniu, o którym mowa w poprzednim ustępie, począwszy od trzydziestego dnia od daty przyjęcia notyfikacji oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.
4. Każda Umawiająca się Strona będzie mogła oświadczyć w późniejszym czasie, w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, że w odniesieniu do jednego lub więcej terytoriów, na których Karta była stosowana zgodnie z ustępem 2 niniejszego artykułu, przyjmuje za wiążący każdy artykuł lub numerowany ustęp, którego jeszcze nie przyjęła w odniesieniu do tego lub tych terytoriów. Podjęte później zobowiązania będą uważane za stanowiące integralną część pierwotnego oświadczenia dotyczącego danego terytorium i będą miały taką samą moc począwszy od trzydziestego dnia od daty przyjęcia notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.
5. Sekretarz Generalny powiadomi inne Rządy sygnatariuszy oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy o każdej notyfikacji przekazanej mu zgodnie z niniejszym artykułem.

Artykuł 35 Podpisanie, ratyfikacja i wejście w życie

1. Niniejsza Karta jest otwarta do podpisu dla członków Rady Europy. Podlega ona ratyfikacji lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne lub zatwierdzenia będą składane Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
2. Niniejsza Karta wejdzie w życie trzydziestego dnia od daty złożenia piątego dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.
3. W odniesieniu do każdego sygnatariusza dokonującego ratyfikacji w terminie późniejszym, Karta wejdzie w życie trzydziestego dnia od daty złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.
4. Sekretarz Generalny notyfikuje wszystkim członkom Rady Europy oraz Dyrektorowi Generalnemu Międzynarodowego Biura Pracy o wejściu w życie Karty, nazwach Umawiających się Stron, które ją ratyfikowały lub zatwierdziły, oraz o późniejszym złożeniu każdego dokumentu ratyfikacyjnego lub zatwierdzenia.

Artykuł 36Poprawki

Każdy członek Rady Europy może, w oświadczeniu skierowanym do Sekretarza Generalnego Rady Europy, zaproponować poprawki do niniejszej Karty. Sekretarz Generalny przekaze innym członkom Rady Europy wszelkie zgłoszone w ten sposób poprawki, które zostaną następnie rozpatrzone przez Komitet Ministrów i przedłożone Zgromadzeniu Doradczemu do zaopiniowania. Poprawki przyjęte przez Komitet Ministrów wejdą w życie trzydziestego dnia od dnia powiadomienia Sekretarza Generalnego przez wszystkie Umawiające się Strony o ich przyjęciu. Sekretarz Generalny notyfikuje wszystkim Państwom członkowskim Rady Europy oraz Dyrektorowi Generalnemu Międzynarodowego Biura Pracy o wejściu w życie tych poprawek.

Artykuł 37Wypowiedzenie

1. Każda Umawiająca się Strona może wypowiedzieć niniejszą Kartę nie wcześniej niż po upływie pięciu lat od daty wejścia w życie Karty w stosunku do niej lub po upływie każdego kolejnego okresu dwóch lat i, w każdym przypadku, przy zachowaniu sześciomiesięcznego okresu wypowiedzenia notyfikowanego Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, który powiadomi o tym inne Umawiające się Strony oraz Dyrektora Generalnego Międzynarodowego Biura Pracy. Wypowiedzenie nie narusza ważności Karty w stosunku do innych Umawiających się Stron, jeżeli liczba Umawiających się Stron nie będzie nigdy mniejsza niż pięć.
2. Każda Umawiająca się Strona może, zachowując warunki określone w ustępie poprzednim, wypowiedzieć którykolwiek przyjęty przez siebie artykuł lub ustęp części II Karty, jeżeli liczba artykułów lub ustępów, którymi Umawiająca się Strona pozostanie związana, nie będzie mniejsza niż 10 w pierwszym przypadku i nie mniejsza niż 45 w drugim, oraz z zastrzeżeniem, że ta liczba artykułów lub ustępów obejmować będzie artykuły wybrane przez Stronę spośród tych, do których specjalne odesłanie uczynione zostało w artykule 20 ustęp 1 punkt b).
3. Każda Umawiająca się Strona może, zachowując warunki określone w ustępie 1 niniejszego artykułu, wypowiedzieć niniejszą Kartę lub którykolwiek z artykułów lub ustępów części II Karty, w odniesieniu do każdego terytorium, na którym Karta ma zastosowanie na mocy oświadczenia złożonego zgodnie z ustępem 2 artykułu 34.

Artykuł 38Załącznik

Załącznik do niniejszej Karty stanowi jej integralną część.

W dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni w tym celu, podpisali niniejszą Kartę.

Sporządzono w Turynie dnia 18 października 1961 r., w języku francuskim i angielskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze uwierzytelnione odpisy każdemu sygnatariuszowi.

ZAŁĄCZNIK DO KARTY SPOŁECZNEJ

1. Zakres Karty Społecznej w odniesieniu do osób chronionychNie naruszając postanowień artykułu 12 ustęp 4 i artykułu 13 ustęp 4, do osób, o których mowa w artykułach od 1 do 17, zalicza się obcokrajowców, tylko o ile są obywatelami innych Umawiających się Stron legalnie mieszkającymi lub pracującymi na terytorium zainteresowanej Strony, z zastrzeżeniem, że artykuły będą interpretowane w świetle postanowień artykułów 18 i 19. Interpretacja niniejsza nie będzie stała na przeszkodzie rozszerzeniu przez którąkolwiek Umawiającą się Stronę podobnych praw na inne osoby.
2. Każda Umawiająca się Strona przyzna uchodźcom, określonym zgodnie z Konwencją dotyczącą statusu uchodźców, sporządzoną w Genewie dnia 28 lipca 1951 r., legalnie zamieszkałym na jej terytorium, możliwie najkorzystniejsze traktowanie, a w każdym razie nie mniej korzystne niż wynikające z zobowiązań przyjętych przez tę Umawiającą się Stronę na mocy wspomnianej Konwencji, jak i wszelkich innych istniejących umów międzynarodowych mających zastosowanie do uchodźców.

Część I ustęp 18 i Część II artykuł 18ustęp 1

Uznaje się, że postanowienia te nie dotyczą wjazdu na terytoria Umawiających się Stron i nie naruszają postanowień Europejskiej konwencji osiedleńczej, podpisanej w Paryżu dnia 13 grudnia 1955 r.

Część II Artykuł 1 ustęp 2

Postanowienie to nie będzie interpretowane ani jako zakazujące, ani jako zezwalające na jakiegokolwiek klauzule lub praktykę zabezpieczające działalność związków zawodowych.

Artykuł 4 ustęp 4

Postanowienie to nie będzie interpretowane jako zabraniające natychmiastowego zwolnienia z powodu popełnienia poważnego wykroczenia.

Artykuł 4 ustęp 5

Rozumie się, że Umawiająca się Strona wypełnia zobowiązanie wymagane w tym ustępie, jeżeli zakazane jest dokonywanie potrąceń z wynagrodzeń wobec znacznej większości pracowników bądź przez ustawodawstwo, bądź przez układy zbiorowe pracy lub orzeczenia arbitrażowe; wyjątki stanowią osoby, których nie dotyczą wymienione dokumenty.

Artykuł 6 ustęp 4

Rozumie się, że każda Umawiająca się Strona może, tak dalece, jak jej to dotyczy, uregulować ustawowo wykonywanie prawa do strajku tak, by każde dalsze ograniczenie tego prawa mogło być uzasadnione zgodnie z postanowieniami artykułu 31.

Artykuł 7 ustęp 8

Rozumie się, że Umawiająca się Strona wypełnia zobowiązanie wymagane w tym ustępie, jeżeli dostosuje się do ducha tego zobowiązania, zapewniając w ustawodawstwie, że znaczna większość osób poniżej osiemnastego roku życia nie będzie zatrudniana przy pracy nocnej.

Artykuł 12 ustęp 4

Wyrażenie "i z zastrzeżeniem warunków ustanowionych w takich porozumieniach", znajdujące się we wstępie do tego ustępu, oznacza, między innymi, że jeżeli chodzi o świadczenia, które są dostępne niezależnie od systemu składowego, Umawiająca się Strona może domagać się, przed przyznaniem takich świadczeń obywatelom innych Umawiających się Stron, spełnienia warunku posiadania określonego okresu zamieszkania.

Artykuł 13 ustęp 4

Rządy nie będące stronami Europejskiej konwencji o pomocy społecznej i medycznej mogą ratyfikować Kartę Społeczną w odniesieniu do tego ustępu z zastrzeżeniem, że będą traktować obywateli innych Umawiających się Stron zgodnie z postanowieniami wymienionej konwencji.

Artykuł 19 ustęp 6

Dla stosowania tego postanowienia wyrażenie "rodzina pracownika migrującego" oznacza co najmniej małżonka pracownika i jego dzieci mające mniej niż 21 lat, pozostające na jego utrzymaniu.

Część III

Rozumie się, że Karta zawiera zobowiązania prawne o charakterze międzynarodowym, których stosowanie podlega jedynie kontroli przewidzianej w jej części IV.

Artykuł 20 ustęp 1

Rozumie się, że "numerowane ustępy" mogą obejmować artykuły zawierające tylko jeden ustęp.

CZĘŚĆ V Artykuł 30

Wyrażenie "w przypadku wojny lub innego zagrożenia bezpieczeństwa publicznego" będzie interpretowane w sposób obejmujący również zagrożenie wojną. Po zaznajomieniu się z powyższą Kartą wraz z Protokołem w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej oświadczam, że:- zostały one uznane za słuszne zarówno w całości, jak i każde z postanowień w nich zawartych,- są przyjęte, ratyfikowane i potwierdzone,- będą niezmiennie zachowywane.

Jednocześnie, zgodnie z artykułem 20 Karty, oświadczam, że Rzeczpospolita Polska uważa się za związaną postanowieniami Karty w następującym zakresie: artykuł 1. Prawo do pracy (ustępy 1-4, wszystkie) artykuł 2. Prawo do odpowiednich warunków pracy (ustępy 1, 3-5) artykuł 3. Prawo do bezpiecznych i higienicznych warunków pracy (ustępy 1-3, wszystkie) artykuł 4. Prawo do sprawiedliwego wynagrodzenia (ustępy 2-5) artykuł 5. Prawo do organizowania się artykuł 6. Prawo do rokowań zbiorowych

(ustępy 1-3)artykuł 7.Prawo dzieci i młodocianych do ochrony (ustępy 2, 4, 6-10)artykuł 8.Prawo
pracownic do ochrony (ustępy 1-4, wszystkie)artykuł 9.Prawo do poradnictwa zawodowegoartykuł
10.Prawo do szkolenia zawodowego (ustępy 1 i 2)artykuł 11.Prawo do ochrony zdrowia (ustępy 1-3,
wszystkie)artykuł 12.Prawo do zabezpieczenia społecznego (ustępy 1-4, wszystkie)artykuł 13.Prawo do
pomocy społecznej i medycznej (ustępy 2 i 3)artykuł 14.Prawo do korzystania ze służb opieki społecznej
(ustęp 1)artykuł 15.Prawo osób niepełnosprawnych fizycznie lub umysłowo do szkolenia zawodowego,
rehabilitacji oraz readaptacji zawodowej i społecznej (ustępy 1 i 2, wszystkie)artykuł 16.Prawo rodziny do
ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznejartykuł 17.Prawo matek i dzieci do ochrony społecznej i
ekonomicznejartykuł 18.Prawo do prowadzenia działalności zarobkowej na terytoriach innych
Umawiających się Stron (ustęp 4)artykuł 19.Prawo pracowników migrujących i ich rodzin do ochrony i
pomocy (ustępy 1-10, wszystkie)Na dowód czego wydany został akt niniejszy, opatrzony pieczęcią
Rzeczypospolitej Polskiej.Dano w Warszawie dnia 10 czerwca 1997 r.